

Pordenone of de schaduw van de cinema

Sinds 1982 wordt in de Italiaanse stad Pordenone een festival van de zwijgende film, de *Giornate del Cinema Muto* georganiseerd. Van 's morgens vroeg tot 's avonds laat worden er vergeten schatten uit de beginjaren van de cinema vertoond en vinden er ontmoetingen, uitwisselingen en ontdekkingen plaats. In de zeven jaar dat het festival bestaat, is het een begrip geworden. Gezien het veelzijdige aanbod is dat niet verwonderlijk.

Pordenone is echter allerm minst een festival in de traditionele zin van het woord, de actualiteit zal men er vergeefs zoeken evenals de glamour die zo belangrijk is voor het image van bijvoorbeeld Cannes en Berlijn.

Men zou zich af kunnen vragen of de *Giornate* zich niet laten vergelijken met het MOMI in Londen en de groots opgezette tentoonstelling Cités-Cinés, die op dit moment zo'n succes oogsten. Er is echter sprake van een fundamenteel verschil. Het MOMI en Cités-Cinés geven de cinema een ander accent, zij vormen het decor van een 'Kult de Zerstreung', die hier een nieuwe vorm heeft gekregen. Pordenone daarentegen doet meer een beroep op de aandachtige kijker en heeft te maken met contemplatie. Het is bovendien een plaats waar gewerkt wordt: men bekijkt er films en bestudeert de overgebleven documenten van de vroege cinema. In dit opzicht heeft het wel

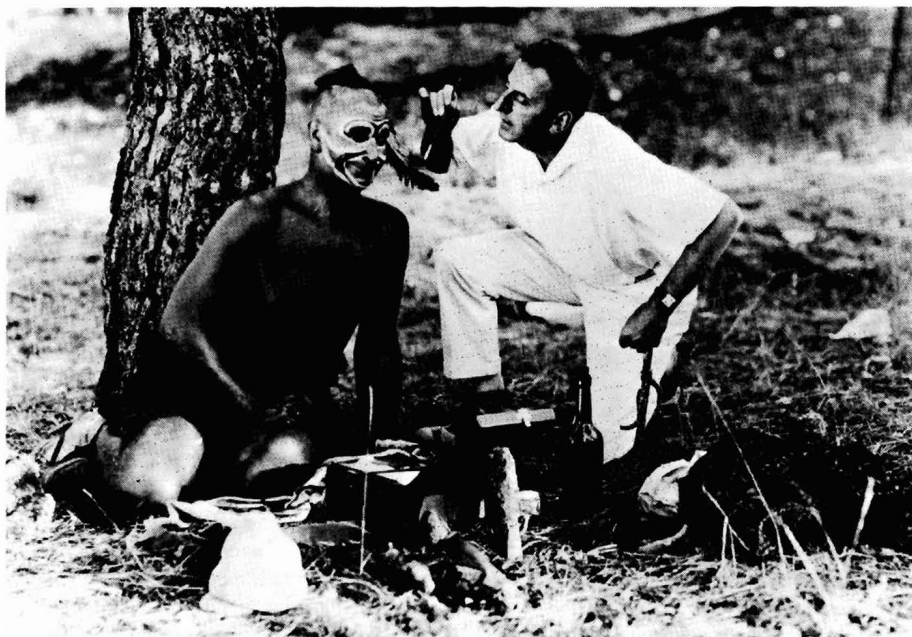
iets weg van een museum. Maar het is meer dan dat: in de zaal van de *Cinema Verdi* komen de schaduwen van het verleden tot leven. En is dat niet het hele mysterie van de cinema vanaf haar prille begin?

Vanwege het unieke karakter van Pordenone publiceren we in dit nummer van *Versus* de verslagen van drie mensen die het festival in 1988 bezochten. Sabine Lenk schrijft over het filmaanbod van het festival, Frank Kessler over de catalogus van de *Giornate* en Ine van Dooren geeft een impressie van een tentoonstelling, die in het verlengde daarvan was ingericht.

Sabine Lenk

Het festival van de stomme film

Het festival stond in 1988 in het teken van de Amerikaanse cinema van de jaren 1911-1920. Hierin vormde het werk van Maurice Tourneur een van de centrale thema's. Tourneur, pseudoniem voor Maurice Thomas, geboren in Parijs in 1887, begon zijn filmcarrière bij Eclair als protégé van Emile Chautard. Tussen 1912 en 1914 maakte hij zijn eerste films, eerst in Frankrijk, vervolgens in Amerika. Hiervan werd *THE WISHING OING*

Maurice Tourneur op de set van *THE LAST OF THE MOHICANS*, 1921

(1914) vertoont, het verhaal van een onschuldig jong meisje dat haar aanstaande echtgenoot, een soort verloren zoon, verzoent met zijn vader. De poëtisch-realistische schoonheid van de beelden, het nauwgezet regisseren van de acteurs en een gevoel voor detail maken er een, voor die tijd, klein meesterwerk van. Daarna volgden andere bewerkingen van romans. In *THE BLUE BIRD* (1918), grotendeels opgebouwd uit 'tableaux vivants', versterkt Tourneur de symboliek van Maeterlincks origineel zonder tot kitsch te vervallen. En ten slotte vormde de vertoning van *THE LAST OF THE MOHICANS* (1920), naar het boek van James F. Cooper, een van de hoogtepunten van het festival.

Er stonden ook enkele films van David W. Griffith, een bekendere tijdge-

noot van Tourneur, op het programma. Drie van zijn korte films werden gepresenteerd als eerbetoon aan Jay Leyda, die in februari 1988 overleed. Gezien zijn inspanningen op het gebied van de filmarchivering zou Leyda een betere kwaliteit van de getoonde kopieën verdienen hebben. Maar tijdens de slotavond streefde de pracht van *WAY DOWN EAST* (1920) het oog, zorgvuldig gerestaureerd door het Museum of Modern Art te New York, waarin Lillian Gish fascinerender is dan ooit: Voor de muzikale begeleiding heeft Gillian B. Anderson alle aanwijzingen van Griffith over de originele filmmuziek opgevolgd. Haar compositie, uitgevoerd door het Orkest van Ljubljana, komt geheel en al overeen met de sfeer van het verhaal.

Dit kan niet gezegd worden van de

compositie van Violeta Dinescu, geschreven voor TABU van Murnau. Tijdens de eerste scènes is deze zelfs soms in tegenspraak met het verhaal door momenten van onschuldig plezier en liefde te dramatiseren in plaats van de perfecte harmonie van de inheemse bevolking met de natuur te benadrukken. Maar enkele dagen later was dat leed weer geleden dank zij de subtiële muzikale creatie van Richard McLaughlin voor WHEN THE CLOUDS ROLL BY (1919), gespeeld door de groep *Cine Chimera*. Deze sprankelende en zeer zorgvuldig uitgevoerde komedie van Victor Fleming over de kwalijke gevolgen van bijgeloof, was een van de grote openbaringen van het festival.

Andere juweeltjes vond men onder de films uit de beginperiode. TRAFFIC IN SOULS, een verhaal over de handel in blanke slavinnen, gemaakt in 1913 door George Loane Tucker en jammer genoeg zo goed als onbekend in Europa, geeft blijk van een buitengewone beheersing van de montagetechniek. SUSPENSE (1913), een film van 13 minuten, geregisseerd door Phillips Smalley, maakte indruk door zijn dramatisch gebruik van point-of-view-shots, blikken in de camera, de ongewone camerahoecken en het gebruik van buitengewone technieken om spanning op te roepen.

Een retrospectief van de Joegoslaviëse film van het begin in 1910 tot aan de jaren dertig, liet duidelijk zien dat in deze periode de filmproductie in Europa van land tot land aanzienlijk verschilt, niet alleen wat de kwantiteit en de inhoud betreft, maar ook de kwaliteit van uitvoering.

In een ander onderdeel van het festival zorgde de confrontatie van Witruissische en Amerikaanse propagandafilms, onder andere DER TODESREIGEN (BOLCHEVISM) (1922) van Maxim Krumow

en THE COSSACK WHIP (1916) van John H. Collins, voor lange discussies. De eerste film, gemaakt in opdracht van en gefinancierd door naar Duitsland geëmigreerde Witruissen, geeft een beeld van de landadel die slecht behandeld en vernederd wordt door de bolsjewieken. In de tweede film wordt op aangrijpende wijze het schrikbewind in tsaristisch Rusland aan de kaak gesteld. Overigens, het raadsel over de afkomst van de film BOLCHEVISM, aangekondigd in het programma als nog te identificeren kopie, kon tijdens het festival worden opgelost dank zij de samenwerking van verschillende onderzoekers.

Een hommage aan Georges Méliès mocht vooral dit jaar niet ontbreken op het festival van Pordenone, aangezien het vijftig jaar geleden is dat hij stierf. Wie Georges zegt, zegt Gaston, zijn broer. Dank zij verschillende Amerikaanse archieven heeft het grote publiek een aantal films kunnen zien die gemaakt zijn tijdens de reis van Gaston en zijn vrouw langs de kusten van de Stille Oceaan in 1913.

De Jean Mitry-prijs, die sinds dit jaar deze naam draagt ter nagedachtenis aan de overleden erevoorzitter van de *Giornate*, is dit jaar toegekend aan Raymond Borde van de Cinematheek van Toulouse en aan George C. Pratt, bekend door zijn voortreffelijke boek *Spellbound in Darkness* (New York 1973), waarin hij methodologische criteria opgesteld heeft waar de geschiedschrijvers van de cinema niet langer omheen kunnen. Het *George Eastman House* in Rochester nam de prijs in ontvangst in naam van de op 22 mei 1988 overleden George C. Pratt, die daar meer dan 30 jaar heeft gewerkt.

Vertaling uit het Frans: Joost Raessens